

8601.

1374 juli 4.

Vadstena.

Riddaren Bengt Filipsson skänker med sin son Magnus samtycke till det kloster som med påvligt godkännande byggs i Vadstena hela sin ägodel i (Kloster-)Orlunda (i Hovs socken) för sitt och sina anhörigas själägagn. Biskop Tomas i Växjö, riddaren Birger Ulfsson och skälig man Johan Petersson, vilka nu förestår platsen, eller deras efterträdare ges fullmakt att förvalta godset, uppbära dess avkastning samt tillsätta och avsätta brytar och landbor. Häradshövdingen i Aska härad, där godset ligger, eller dennes ställföreträdare ges fullmakt att tinglysa, skafffara och ge fasta på godset enligt lag och landets sedvänja.

Brevutfärdaren beseglar tillsammans med sin son Magnus (Bengtsson).

Orig. på perg. (32,9 x 15,7 cm; uppveck 1,7 cm; 19 rader), Sv. Riksarkivet (RPB nr 1081). – Brevet är försett med Rasmus Ludvigssons signum 90: c (för Vadstena kloster) och genom hål i uppvecket vidfäst häradshövdingens i Aska härad fastebrev 1374 3/10 (DS nr 8656) på Bengt Filipssons donation.

Regest: J. Liedgren i Riksarkivets utställningskatalog (1973), s. 18.

Brevet är det första i en lång rad brev utfärdade under åren 1374 och 1375 till förmån för klostret som byggdes i Vadstena: DS nr 8601, 8608, 8632–33, 8636, 8639–40, 8645, 8689, 8709, 8745–46, 8750–51, 8768–70, 8813, 8842, 8872 (donationsbrev och testamenten); DS nr 8718, 8743–44, 8748–49, 8754, 8830, 8834, 8844, 8847 (ingiftsbrev); DS nr 8617, 8642, 8647, 8829 (salu- eller bytesbrev). Till detta kommer DS 8644 som är en kombination av gåva och försäljning. Det bör noteras att de flesta av dessa brev är utfärdade vid eller i omedelbar anslutning till några av de stora kyrkofesterna, såsom Petrus ad vincula (1/8), Marie födelse (8/9) eller Marie bebådelse (25/3).

Den 3/10 1374 utfärdade Elof (Ingemarsson) Djäken, (ställföreträdande) häradshövding i Aska härad, på tinget i Motala tio fastebrev (se vidare kommentaren till DS nr 8648). Till sju av dessa finns de motsvarande åtkomsthandlingarna bevarade, medan de tre återstående (DS nr 8651–53) återgår på tre nu förlorade salu- eller bytesbrev till förmån för klostret. Om Elof Djäken se J.A. Almquist, Lagsagor och domsagor i Sverige I (1954), s. 289 och S. Claëson, Häradshövdingeämbetet i senmedeltidens och Gustav Vasas Sverige (1987), s. 101 ff.

Om donationsbrevet till Vadstena kloster under denna tid och om biskop Tomas, Birger Ulfssons och Johan Peterssons uppdrag, se L.-A. Norborg, Storföretaget Vadstena kloster (1958), s. 32 ff. Om ingiftsbreven före klostrets högtidliga invigning 1384, se T. Nyberg i PHT 1963, s. 1 ff. särskilt s. 2 med not 4.

Breven är på baksidan försedda med klostrets arkivsignum bestående av en eller två bokstäver för de lädor vari breven förvarades samt en romersk siffra. Om dessa signa, vilka också i viss utsträckning angavs i klostrets jordeböcker, se L. Sjödin i MRA 1939, s. 124; J. Liedgren i Arkivvetenskapliga studier 5 (1981), s. 227 f. samt A. Larsson (utg.), Vadstena klostrets två äldsta jordeböcker (1971), s. XXXII och s. 1. De har också ett karakteristiskt märke i form av ett halvt kors, , vilket ofta åsattes klostrets jordebrev (Sjödin, ovan a.st.). De har i regel signerats av Rasmus Ludvigsson vid mitten av 1500-talet.

Om riddaren Bengt Filipsson (Ulv) se ÄSF I, s. 302 f.

Alla þe men thæta bref hœra ella see · helsa iak · Bendictor¹ Philipusson riddare innerlika medh Guþi varum herra · / ok vil iak at thet see allom mannom kunnoct / badhe þem som nu æru / oc them som her epte koma / at iak af Gudz nadhum heel oc osiukor baþe til min skiæl^a oc likama / hawor medh godhe forhuxan · medh mins kiæra sons Magnosa ja · samthykkio oc godhuilia / til klostrit som byggis i Vaztenum · oc vara skal ²epte uars hællogha fadhors pawans skipan⁻² · j Gudz heþer oc vara fru Mario Gudz modhor / gifuit fore mina siæl, minna forældra · oc barna · ok andra thera · som iak er skyldhogor got fore gœra · alt mit gooz j Orlundum til æuærdhelika ægho / medh allom tillaghom som æru hws · bopæningha · akur · oc ængh · skogha · fiskewatn oc fæmark · oc allo andro j hwario þet helst ær · j vato ella thœrro / nær by ella fiæran · æ hwat þet helst heter ella er · oc hemola^b iak thet sama goozit thy sama klostreno j Vaztenom · j Gudz hedher oc uara fru · medh allom sinom tillaghum som for ær sakt · nu aaf thessom dagenom · til æwerdhelika ægho · oc afhende the mik oc minom arwom oc eptekomandom · oc giwor jak hedhorlikom faþer biscop Thomase af Vexio · ok velbornom riddara herra Birghere Wlfsson · ok skiællikom manne Jowanne Pæta[r]sson^c · som nu fore þem [stadhenom]^d standa · oc wariom thera vm sik ella þem j thera stadh her epte konno koma fult valdh til at j þet godzit fara^e ella annan a sina veghna senda · thet af fornemda stadzins Vaztena veghna j sina værio taka · vithor thet kiænnas · þy radha · styra · oc skipa · epte thy som the venta ella vita · thy klostreno^f nyttelikt vara · þer afgeldh · oc landzskyld opbæra · brytia, landboa · ok annor hion in j thet · oc wt af thy at sætia · oc

allom lundom veldhelika radha · swa som andro thes sama stazins godzum / oc giwor iak hæræzhøfdhingianom ella / them j hans stadh sitor j Aska hærædhe · j huoliko thet fœrnemda godzit ligor · fult valdh thet a mina veghna · them fœrnemda stadhenom Vaztena · medh allom them skiælum oc ræt · som fœr er sakt · thinglysa · skaftfara · oc ther op a fasta giua · oc al annor thing gœra · then som lagh · ella lanz sidhvænna · sighia · oc vilia · at j tholikom thingom skulu oc ægha gœras · / ok her til oc alla thessa vitnis byrdh · tha sæter^g iak mit eghit insigle fore thetta breuit · medh mins fœrnemda kiæra sons Magnosa inzsigle · hulikit som var giuit j Vaztenum epte vars Herra byrdh thusanda thryhundradha oc siutighi aa fiærdha areno, nesta tiisdaghin epte sancta Pætars oc Pavals apostla dagh.

På baksidan: Littera domini Benedicti Philippsson et filii^h sui cum sigillis eorum
Orlunda
bb
C xli
Aska hærædhe
(halvt kors)

Sigill: nr 1 endast sigillremsa med spår av grönt vax; nr 2 av ofärgat vax i påse av ljusbrunt eller svagt rödfärgat linne (tillbakaseende ulv i sköld, jfr SMV I, s. 329): + S' Magni Benedicti.

^a Så ms för väntat siæl. ^b hemo la utan avstävningstecken vid radskifte ms. ^c pætasson ms. ^d Supplerat efter det efter samma formulär avfattade DS X, nr 42. ^e Över raden ms. ^f klos treno utan avstävningstecken vid radskifte ms. ^g sæ ter utan avstävningstecken vid radskifte ms. ^h Magni Benedicti tillagt med senare hand och här insignerat ms.

¹ Påfallande i brevets ortografi är att svagtonig ändelsevokal före r (oftast s.k. svarabhaktivokal) mestadels tecknas o i stället för det normala i eller e; se härom A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 149 (§ 160, Anm. 5). ²⁻² Påve Urban V:s bulla 1370 5/8 (DS nr 8167).